

FORMOWANIE KOMPETENCJI PRAWNICZYCH PRZYSZŁEGO PRACOWNIKA SOCJALNEGO

W artykule omawiane jest pojęcie, natura, elementy kompetencji prawniczych przyszłego pedagoga socjalnego, analizowany jest program nauczania takiego fachowcy. Określone zostały warunki umożliwiające pomyślne formowanie kompetencji prawniczych współczesnego fachowcy.

Słowa kluczowe: kompetentność, kompetencje prawnicze, pedagog socjalny, ochrona socjalna i prawna, warunki socjalno-pedagogiczne.

THE CONTENT OF FORMATION OF LEGAL COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL WORKER

The article reveals the concept, nature, components of the legal competence of the future social worker, analyzes the training curriculum of such a specialist. Defines the conditions under which the successful formation of legal competence of modern specialist.

Key words: competence, legal competence, a social pedagogue, social-legal protection, social and educational conditions.

S. Cherneta
doktor nauk
pedagogicznych,
docent katedry
pedagogiki społecznej
i pedagogiki szkoły
wyższej
Wschodnioeuropejskiego
Narodowego
Uniwersytetu im. Lesi
Ukrainki
(m. Łuck, Ukraina)

ЗМІСТ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

В статті розкривається поняття, сутність, складові правової компетентності майбутнього соціального працівника, аналізується навчальна програма підготовки такого фахівця. Визначаються умови, за яких можливе успішне формування правової компетентності сучасного фахівця.

Ключові слова: компетентність, правова компетентність, соціальний педагог, соціально-правовий захист, соціально-педагогічні умови.

Постановка наукової проблеми. Європейський розвиток Української держави та становлення громадянського суспільства ставлять перед системою освіти низку запитань щодо навчання і виховання майбутніх громадян України, які здатні жити та працювати в правовій державі, дотримуватись закону та поважати права інших громадян.

Саме тому, формування правової компетентності студентської молоді повинно стати основою життєтворчості громадянина України. Оновлення змісту сучасної системи вищої освіти в цілому, демократизації засад, що базуються на загальнолюдських правових цінностях: виховання поваги до прав людини й основних свобод, піднесення культури прав людини, утвердження людської гідності та вартісності особистості повинне забезпечити подолання всеосяжного правового нігілізму, розвинути високу правову культуру в суспільстві взагалі, підготувати компетентного фахівця.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Аналіз соціально-педагогічної та юридичної літератури свідчить, що дослідженню проблеми правової компетентності надається належна увага, зокрема таким її аспектам як: розумінню сутності компетентнісного підходу (І. Зимня, М. Матуш, Дж. Равен, К. Рубін, В. Слот, А. Хуторський

та ін.); правовій компетентності у контексті підготовки фахівця у вищій школі (М.Горбушина, С.Гурни, І.Серяєва, Ю.Новгородська та ін.).

Мета статті – окреслити деякі аспекти формування правової компетентності соціального працівника.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. Мета сучасної освіти України може бути представлена як інтегрований освітній результат у формі компетентностей особистості, однак, зазначає О.Пометун, не слід протиставляти знанням, умінням, навичкам [4]. Саме компетентність сьогодні є індикатором, що дозволяє визначити готовність та здатність майбутнього фахівця до активного життя у суспільстві, здатного до особистого та професійного самовдосконалення.

На думку С.Бігуна, правова освіта має бути безперервною й розпочинатися у дошкільних навчальних закладах, де діти отримують початкові знання про норми поведінки, установки щодо їх дотримання, виховується повага до батьків, вихователів, ровесників, людей похилого віку тощо. А продовжуватися правова освіта повинна в загальноосвітніх навчальних закладах двома шляхами, перший – загальний, яким рухається більшість учнів, другий – спеціальний, або профільний, який надає можливість учням поглиблено вивчати право [1].

Враховуючи усталений у педагогіці підхід, відповідно до якого компетентність розглядається як результат набуття освітніх компетенцій, правову предметну компетентність розглядаємо як сукупність відповідних компетенцій, а саме: інформаційно-правової, правової логіки, юридично-мовленнєвої, практико-орієнтованої, рефлексивно-оцінної, тому саме від правової компетентності залежить ступінь активності майбутнього соціального педагога, з яким він буде прагнути досягти кращих результатів щодо соціально-правового захисту різних категорій громадян.

Відповідно до Державних вимог до обов'язкового мінімуму змісту і рівня підготовки випускника за фахом – «Соціальна педагогіка», фахівець може працювати у найрізноманітніших установах, службах, центрах, громадських організаціях і об'єднаннях [3]. Причому нині постійно з'являються усі нові і нові соціально-педагогічні установи, удосконалюються і розширюються напрями соціально-педагогічної діяльності, народжуються нові форми соціально-правового захисту і підтримка дитинства.

Саме тому випускник ВНЗ, що отримав диплом соціального педагога (соціального працівника), має бути добре орієнтований в цій величезній професійній сфері. Природно, що це фіксує високу цінність соціального педагога для суспільства, припускає наявність широких можливостей для реалізації його особового і професійного потенціалу і професійної компетенції. Проте при цьому мінімум змісту професійної освітньої програми по цій спеціальності (розділ «Дисципліни предметної підготовки») забезпечує компетенцію соціального працівника при його роботі лише в системі соціально-правового захисту.

Тому, метою навчання соціально-правових дисциплін студентів є правова предметна компетентність. Останню розглядаємо як: комплексну характеристику особистості, результат інтегрування спеціальнокурсив компетентностей, сукупність відповідних предметних компетенцій. Як системне утворення правова компетентність складається з компонентів: когнітивного (знаннєвого), ціннісно-мотиваційного та соціально-поведінковий. Кожний з них містить елементи. Когнітивний: безпосередньо знаннєвий, інформаційно-правовий, а також елементи правової логіки й пізнавальної самостійності; ціннісно-мотиваційний: когнітивний, емоційний, аксіологічний, мотиваційний, поведінковий; соціально-поведінковий: операційно-технологічний та діяльнісно-поведінковий елементи [2].

Правову предметну компетентність складають відповідні компетенції: інформаційно-правова, правової логіки, юридично-мовленнєва, практико-орієнтована, юридичної рефлексії (рефлексивно-оцінна) [6]. Вони утворюють відкриту систему, є взаємопов'язаними, взаємообумовленими й відносно автономними. Крім того, розглядаємо їх як результат опанування студентом складових (компонентів, елементів) компетентності,

а також як основний показник навчальної діяльності майбутнього соціального педагога, що визначається комплексом його умінь у певній сфері. Аналізуючи сутність і практичне значення правової предметної компетентності студента, з'ясувалось, що вона означає його здатність і готовність, а саме: здатність володіти комплексом відповідних компетенцій та потенційна готовність ефективно застосовувати їх у навчанні, під час проходження практики й професійній діяльності, керуючись ціннісними орієнтаціями, виходячи із сформованої в студента правової культури.

На нашу думку, правову компетентність соціального педагога слід розглядати як складне, цілісне й інтегроване утворення, яке передбачає:

- знання про основні сфери та механізми правового регулювання суспільного життя різних категорій населення;
- уміння виділяти правові аспекти в життєвих ситуаціях і визначати доцільність їх вирішення правовими засобами;
- уміння аналізувати правову ситуацію, яка склалася, з різних позицій і з урахуванням юридичних процедур;
- уміння бачити правові наслідки рішень, які приймаються;
- готовність та уміння використовувати механізми і засоби правового вирішення проблем [8].

Тому, під час вивчення дисциплін соціально-правового захист не є достатньо озброїти студентів знанням понять, недостатньо навчити певному рівню теоретичному. Це все нічого не буде варте без навичок застосування отриманих знань на практиці. Але дуже важливо модернізувати і сам процес правової освіти. Реальність є такою, що сьогодні кожен день відбуваються зміни у законодавстві, змінюється принципи формування державних органів, порядок їх формування та взаємодія між собою. Якщо кілька років тому важливим здавалося навчити студентів, якою є судова система, виборча система, система соціального захисту і так далі, то сьогодні ми бачимо, що відбувається кардинальне реформування суспільства. Чи варто примушувати студентів заучувати зміст законів, Конституції, якщо зміни відбуваються «на очах»? Тому сьогодні важливо привчати студентів до того, що ми живемо в реформаторський час, допомогти, часто лабораторним шляхом (через вивчення проектів законів, концепцій), зрозуміти їхню сутність, принципи побудови, перспективи реформування. Викладач може знайомити студентів із своїми поглядами на згадані проблеми, але, важливіше, щоб студенти могли самостійно визначати власне ставлення до процесів, що відбуваються. Це їм потрібно бути свідомими, освітченими, соціально активними громадянами своєї держави.

Нами було проаналізовано зміст навчальних програм, які вивчаються студентами спеціальності «соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» з позиції реалізації аксіологічних засад та формування у майбутніх соціальних педагогів основ правової компетентності. Так, навчальна дисципліна «Основи соціально-правового захисту особистості» (вивчається на 3 курсі протягом 1 семестру) дасть можливість зорієнтувати студентів на майбутню спеціалізацію фахової діяльності "соціально-правовий захист дітей та молоді", що передбачає формування у них гуманістичних установок, а саме: сприйняття людини як найвищої цінності, захист її прав і інтересів; курс спрямований на розвиток професійно-необхідних морально-етичних якостей, на формування стилю мислення, необхідного для професійного самовдосконалення та саморозвитку майбутнього соціального педагога - захисника прав клієнта. Обсяг аудиторних занять – 126 год. (лекційних – 30 год., практичних – 30 год., самостійна робота – 40 год.). Нами виділено теми, які, на нашу думку, сприяють особистісному зростанню майбутнього соціального педагога, формуванню його системи цінностей, правової компетентності: Тема 3. Теоретичні аспекти соціально-правового захисту особистості, Тема 4. Система та напрями здійснення соціального захисту та соціальної безпеки людини, Тема 5. Конституція України про основні права і свободи людини, Тема 6. Міжнародні нормативні документи щодо захисту прав дитини, Тема 7. Основні положення Закону України «Про охорону дитинства»,

у цій темі важливими для нашого дослідження є характеристика змісту самостійної роботи, визначається взаємообумовленість самоосвіти та самостійної роботи, розкривається методологічна основа науково-дослідної роботи студентів, подається взаємообумовленість успіху самостійної роботи від уміння організувати позааудиторний час. На вивчення проблеми правозахисної діяльності соціального педагога в школі не відводиться жодної години лекційної, лише по 2 год на практичне заняття та самостійну роботу.

Навчальна програма з курсу “Соціально-правовий захист сім’ї та дітей в Україні” та “Законодавство України про соціальну допомогу громадянам” (також вивчається на 3 курсі протягом 1 та 2 семестру, обсяг годин однаковий – 72 год.) спрямована на з’ясування студентами суті поняття сім’я, батьківство, правовідносини між батьками та дітьми, законодавче забезпечення захисту прав батьків, дітей та молоді. законодавче забезпечення захисту прав батьків, дітей та молоді. практичних методів соціального захисту цих категорій майбутніми фахівцями соціально-педагогічної діяльності. Дані курси розраховані сформувати в студентів професійно значущі знання, вміння, якості, необхідні майбутньому соціальному педагогу як захиснику інтересів громадян.

До дисциплін спеціалізації також входять такі дисципліни як: “Правові обов’язки та відповідальність неповнолітніх”, “Соціально-правові основи діяльності дитячих і молодіжних організацій” та ін.

З аналізу наукових праць, варто зазначити, що процес формування правової компетентності студентів реалізується ефективно за наявності таких соціально - педагогічних умов : удосконалення змісту навчання студентів теоретичним основам права (сприяє підвищенню теоретичного, інтелектуально - правового рівня); активізація виховної діяльності студентів (впливає на їх позицію як відношення до права і правової дійсності); інтеграція діяльності соціальних інститутів, що займаються проблемами правової освіти та виховання під час проходження всіх видів практики (забезпечує включення студентів у правову діяльність, збагачення їх соціально – правового досвіду позитивними прикладами правової взаємодії з соціумом) .

Висновок. Таким чином, у результаті аналізу навчальних програм для підготовки майбутніх соціальних працівників у СНУ імені Лесі Українки нами виявлено, що у змісті навчальних програм недостатньо повно реалізуються сучасні вимоги освіти щодо формування у майбутніх соціальних педагогів сформованої стійкої правової культури та ціннісного ставлення до права. Це актуалізує необхідність удосконалення системи професійної підготовки студентів спеціальності «соціальна педагогіка» вищих педагогічних навчальних закладів, а саме: вдосконалення змісту, форм і методів навчання та виховання з метою активізації таких суб’єктивних детермінант особистісного зростання майбутніх соціальних працівників як законослухняних громадян, як самоусвідомлення, правова свідомість, внутрішня активність особистості та система ціннісних орієнтацій.

Література:

1. Бігун С. Правова освіта населення – не лише знати, але й вміти : [електронний ресурс] / Бігун С. – Режим доступу : <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/1258/>
2. Гончарова–Горяньська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів /Гончарова–Горяньська М.// Рідна школа. – 2004. – №7-8. – С. 71-74.
3. Закон України “Про вищу освіту” : прийнятий 1.07.2014р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua
4. Ковальська О.П.Правова освіта як важлива складова навчально-виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі: управлінський аспект / Ковальська О.П. // Педагогічний дискурс. – 2011. – Вип. 9. – С. 161-166.

5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / [Бібік Н.М., Ващенко Л.С., Локшина О.І. та ін.] ; за ред. О.В. Овчарук. – Київ : К.І.С., 2004. – 212 с.

6. Кузь В. Г. Вища школа і система компетенцій педагога [Текст] / В. Г. Кузь // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : матеріали методологічного семінару. - К. : Педагогічна думка, 2009. - С. 281-287.

7. Олійник В. В. Формування правової компетентності керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / В. В. Олійник ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.

8. Родигіна І. Модель психолого-педагогічного супроводу розвитку особистості в системі компетентнісно орієнтованого підходу до навчання / Родигіна І., Гринчук М., Бухлова Н. // Розвиток життєвої компетентності учнів у загальноосвітньому навчальному закладі : матеріали Всеукраїнської науково-пошукової конференції. 7 – 8 жовтня 2004р. – Запоріжжя: ЗОІППО, 2005. – С.248 – 250.

9. Рябовол Л. Правова предметна компетентність: поняття, структура, правові предметні компетенції [Електронний ресурс] /Рябовол Л. – Режим доступу :<http://www.kspu.kr.ua/download/conf2013/>

THE CONTENT OF FORMATION OF LEGAL COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL WORKER

S.Cherneta

Formulation of scientific problems. European development of the Ukrainian state and the formation of civil society put before the education system a number of questions about learning *vihovannya* future citizens of Ukraine who are able to live and work in the legal state, respect of *zaconeta* to respect the rights of other citizens.

Therefore, the formation of legal competence of student young people should be the basis of the life of a citizen of Ukraine. Update the content of the modern higher education system in General, democratization of fundamentals based on universal legal values: respect for human rights and fundamental freedoms, the rise of a culture of human rights, the assertion of human dignity and personality wartet should provide a comprehensive overcoming of legal nihilism, to develop high legal culture in society in General, to prepare a competent specialist.

Analysis of recent research and publications. Analysis of the socio-pedagogical and legal literature suggests that the study of the problems of legal competence are given an adequate attention, in particular such aspects as: an understanding of the essence of the competence approach (J. Winter, N. Matos, J. Equal, K. Rubin, W. Slot, A. hamlet, etc.); *pravofinansi* in the context of specialist training at higher school (N. Gorbushina, C. Gourn, I. Serah, Y. Novgorod, etc.).

The article aims to outline some aspects of formation of legal competence of a social worker.

The main material and justification of the results. The goal of modern education can be presented as an integrated indicator in the form of *kompaktnosti* personality, however, notes B. Pometun, we should not oppose the knowledge, skills, skills [4]. It is the competence today is an indicator, which identifies the willingness and ability of future specialist to active life in society, capable of personal and professional self-improvement.

According to S. Runner, legal education should be continuous and should start on *doshkolnaya* institutions, where the children get basic knowledge about the norms of behavior, install *ndorimana*, to foster respect for parents, teachers, peers, the elderly, and the like. *Prodolgovataya* legal education in secondary schools in two ways, the first is General, through which passes most of the students, the second – special, or specialized, *akinaga* an opportunity for students to study law in depth [1].

Taking into account the pedagogic approach, according to which the competence is considered as a result of the acquisition of educational competencies, legal subject competence is considered as the totality of relevant competencies, namely: legal information, legal logic, legal speech, practice-oriented, reflective-evaluative, therefore, it is of legal competence depends on the degree of activity of the future social teacher, with whom he will strive to achieve the best results on socio-legal protection of various categories of citizens.

According to the State requirements to an obligatory minimum of contents and level of training of graduates in the specialty "Social pedagogics", the specialist may work in a variety of agencies, services, centers, public organizations and associations [3]. And now there are constantly new socio-pedagogical institutions, improving and expanding directions of socio-pedagogical activities, produces new forms of social and legal protection and support of children.

Therefore, University graduate, diploma social pedagogue (social worker), must be well orientated in this immense field of expertise. Naturally, this captures the high social value of the teacher to society, suggests that there were opportunities for the realization of his personal and professional capacity and professional competence. However, the minimum content of professional education programs for this specialty (section "subject training") provides the competence of a social worker during his work in the system of social and legal protection.

Therefore, the aim of teaching socio-legal disciplines of students is the legal subject competence. The latter is considered as the integrated characteristic of the person, the result of integration of спеціальних курсових компетентностей, the totality of the relevant subject competencies. As a system formation of legal competence consists of components: cognitive (knowing), motivational and socio-behavioral. Each of them contains elements. Cognitive: directly snanny, legal information, as well as the elements of legal logic and cognitive independence; motivational: cognitive, emotional, axiological, motivational, behavioural; social and behavioral: operational-technological activity and behavioural elements [2].

Legal subject competence are the relevant competency: legal information, legal logic, legal speech, practice-oriented, law of reflection (reflective evaluation) [6]. They form an open system, are interrelated, interdependent and relatively Autonomous. In addition, we view them as a result of mastering by student constituents (components, elements) of expertise, as well as as a main indicator of educational activity of the future social teacher, which is determined by the complex it skills in a particular area. Analyzing the essence and practical importance of the legal subject competence of the student, it became clear that she means his ability and readiness, namely the ability to possess the relevant competencies and potential willingness to actively apply them in training, during practice and professional activity, guided by value orientations, on the basis of the student's legal culture.

In our opinion, the legal competence of a social pedagogue should be seen as a complex, holistic and integrated education, aka parambu:

- knowledge about the main areas and mechanisms of legal regulation of social life of various categories of the population;
- identify the legal aspects in such situations and to determine the feasibility of resolving them by legal means;
- the ability to analyze the legal situation, from different perspectives and with regard to legal procedures;
- the ability to see the legal implications of decisions taken;
- willingness and ability to use the mechanisms and means of legal versionable [8].

Therefore, during the research disciplines of socio-legal protection is not enough to equip students with knowledge of concepts, not to teach a certain theoretical level. It's all worth nothing without the skills of application of acquired knowledge in practice. But it is very important to modernize the process of legal education. The reality is that today, every day there are changes in legislation, changing the principles of formation of state bodies, procedure of their formation and interaction between them. If a few years ago it seemed important to teach the students, which is the judicial system, electoral system, social welfare system and so on, today we see that

vcbuser reforming society. Is it worth making students learn the content of laws, the Constitution if changes occur "on the eyes"? Therefore, it is important to accustom students to the fact that we live in transformative times, to help, often in a laboratory (through the study of draft laws, concepts), to understand their nature, principles and prospects of reform. The teacher can introduce the students with his views on these problems, but, more important, to allow students to identify their own attitude to the processes that occur. It is necessary for them to be conscious, open, socially active citizens of their state.

We have analyzed the curricula studied by students specialty "social pedagogy" of the educational qualification level "bachelor" from the perspective of the implementation of the axiological foundations and the formation of future social teachers of basic legal competence. Thus, the discipline "Fundamentals of social-legal protection of the personality" (studied 3 courses for 1 semester) will provide an opportunity to direct students on future specialization of professional activity "the socio-legal protection of children and young people", which suggests the formation of their humanistic attitudes, namely: the perception of man as the Supreme value, protecting their rights and interests; the course aims to develop necessary professional ethical qualities, the formation of the style of thinking necessary for professional self-improvement and self-development of future social teacher and defender of the rights of the client. Amount of class hours – 126 hours. (lectures – 30 hours practical – 30 hours, independent work – 40 h.). We identified themes that, in our opinion, contribute to personal growth of the future social teacher, the formation of his system of values, legal competence: Topic 3. Theoretical aspects of social and legal protection of the individual, Subject 4. The system and directions of implementation of social protection and social security of the person, Topic 5. The Constitution on fundamental rights and freedoms, Subject 6. International standards on the protection of the rights of the child, Topic 7. The main provisions of the law of Ukraine "On protection of childhood", in this topic important for our study is to characterize the content of independent work is determined by the interdependence of self-education and independent work, reveals the methodological basis of research work of students, served the interdependence of success for independent work ability to organize extracurricular time. To examine the issue of human rights activity of a social pedagogue at school is not given a single hour of lecture, only 2 hours for practical classes and independent work.

The curriculum for the course "Socio-legal protection of the family and children in Ukraine" and "Ukrainian Legislation on social assistance to citizens" (studied in the 3rd year within 1 2 семестры, the same amount of hours – 72 hours.) aimed at students understanding of the nature of family, fatherhood, relationship between parents and children, the legislative protection of the rights of parents, children and young people. legislative support of protection of the rights of parents, children and young people. practical metale protection of these categories of future specialists of socio-pedagogical work. These courses Rozrahunkova of students ' professionally important knowledge, abilities, qualities necessary for a future social teacher as the defender of the interests of citizens.

The courses include such subjects as: "Legal duties and responsibility of minors", "Social and legal bases of activity of children's and youth organizations", etc.

From the analysis of scientific papers, it should be noted that the process of formation of legal competence of students is implemented effectively in the presence of the following socio - pedagogical conditions : enhancing the content of teaching students the theoretical foundations of law (promotes theoretical, intellectual and legal level); activation of educational activity of students, affects their position in relation to law and legal validity); integration of the functioning of social institutions dealing with the problems of legal education during the passage of all practices (ensuring the inclusion of students in legal activities, enriching their social and legal experiences of positive examples of legal interaction with society) .

Conclusion. Thus, the analysis of curricula for training future social workers in VNU named after Lesya Ukrainka, we found that the content of training programmes not fully implemented the requirements of modern education on the formation of future social workers

formed a strong legal culture and values to the right. This actualizes the need of improving the system of professional training of students of specialty "social pedagogy" for higher educational institutions, namely: improving the content, forms and methods of training and education with the aim of enhancing such subjective determinants of the personal growth of future social workers as law-abiding citizens, identity, legal consciousness, the inner activity of the individual and the system of value orientations.

Reference:

1. Bigun S. Pravovaosvitanaselennja – nelishezhati, ale j vmiti : [elektronnijresurs] / Bigun S. – Rezhimdostupu : <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/1258/>
2. Goncharova–Gorjans'ka M. Social'nakompetentnist': ponjattja, zmist, shljahiformuvannja v doslidszhennjahzarubizhnihavtoriv / Goncharova–Gorjans'ka M. // Ridnashkola. – 2004. – № 7-8. – S. 71-74.
3. ZakonUkraińi "Provishhuosvitu" :prijnjatij 1.07.2014r. [Elektronnijresurs]. – Rezhimdostupu : zakon.rada.gov.ua
4. Koval's'ka O. P. Pravovaosvitajakvazhlivaskladovanavchal'no-vihovnogoprosesu v zagal'noosvitn'omunavchal'nomuzakladi: upravlins'kijaspekt / Koval's'ka O. P. // Pedagogichnijdiskurs. – 2011. – Vip. 9. – S. 161-166.
5. Kompetentnisnijpidhid u suchasnijosviti :svitovijosvidtaukraĩns'kiperspektivi / [Bibik N.M., Vashhenko L.S., Lokshina O.I. tain.]; zared. O.V. Ovcharuk. – Kiiv : K.I.S., 2004. – 212 s.
6. Kuz' V. G. Vishhashkola i sistemakompetencijpedagoga [Tekst] / V. G. Kuz' // Realizacijaevropejs'kogodosvidukompetentnisnogopidhodu u vishhijshkoliUkraińi :materialimetodologichnogoseminaru. - K. :Pedagogichnadumka, 2009. - S. 281-287.
7. Olijnik V. V. Formuvannjappravovoikompetentnostikerivnikivnavchal'nihzakladiv u sistemipisljadiplomnoipedagogichnoiosviti :avtoref. dis... kand. ped. nauk: 13.00.04 / V. V. Olijnik ;Klasich. privat. un-t. – Zaporizhzhja, 2008. – 20 s.
8. Rodigina I. Model' psihologo-pedagogichnogosuproduroztvitkuosobistosti v sistemikompetentnisnoorientovanogopidhodudonavchannja / Rodigina I., Grinchuk M., Buhlova N. // Rozvitokzhittevoikompetentnostiuchniv u zagal'noosvitn'omunavchal'nomuzakladi :materialiVseukraĩns'koĩnaukovo-poshukovoikonferencii. 7 – 8 zhovtnja 2004r. – Zaporizhzhja : ZOIPPO, 2005. – S.248 – 250.
9. Rjabovol L. Pravovapredmetnakompetentnist': ponjattja, struktura, pravovipredmetnikompetencii [Elektronnijresurs] / Rjabovol L. – Rezhimdostupu : <http://www.kspu.kr.ua/download/conf2013/>